
Њакон Ивица Чаировић
(Универзитет у Београду, Православни богословски факултет)

**СЛУЖБА ПАТРИЈАРХА У СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ
ЦРКВИ У 21. ВЕКУ – ИСТОРИЈСКИ ДОПРИНОС
БЛАЖЕНОПОЧИВШЕГ ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ
ИРИНЕЈА (ГАВРИЛОВИЋА)**

Анстракт: Ово истраживање аналошки треба да усагласи каноне Православне Цркве и чланове Устава Српске Православне Цркве, који се односе на службу Патријарха, те да у закључку истакне какав је статус патријарашке службе у 21. веку, а затим и да укратко прикаже историјски допринос блаженопочившег Патријарха српског Иринеја (Гавриловића). Укратко ће бити указано на све дужности и црквено-јерархијске ингеренције Патријарха српског, а затим ће бити анализиран рад и служба Патријарха Иринеја на мисионарском, пастирском и омилитичко-богословском пољу током периода патријарховања (2010-2020). Хронолошки и систематично ће бити приказана активност Патријарха српског у 21. веку, само са најважнијим историјским дешавањима и јубиларним догађајима, не претендујући да буде овај рад буде потпуна хронологија или летопис патријарашког деловања и активности у другој деценији 21. века.

Кључне речи: Патријарх, Српска православна Црква, Иринеј (Гавриловић)

Увод

Бог делује у историји кроз људе, тако да је потребно добро разумети и познавати знаке времена који нам показују назначење сваког човека у датом периоду, али и службу коју он извршава и савшава у том временском раздобљу. Сваки велики догађај који је ограничава различите тренутке у историји извршавају одређени људи који тим делима указују на Божју присутност у историји, у овом свету. Бог је Творац простора и времена, уједно и људи који живе на свету у датом временском тренутку, али је и устројитељ Домостроја у којем је одређена назнака дата сваком човеку. Бог ствара свет са посебним наумом, те на крају те Божје акције поставља човека да буде владар творевине. Оваплоћењем, а посебно после

Сл. 1 Патријарх Иринеј у Синодској сали

Васкрсења Христовог, човек и целокупна творевина улазе у новозаветни период. Пошто је дошао нови дан – дан Васкрсења, дан Господњи, осми дан (Јевр. 4, 1-11), човек почиње да се схвата и прихвата нов савез са Богом, јер је видео Оваплоћеног Сина. Зашто Христос својим доласком дели време? Христос приликом Оваплоћења силази у пало време и у пали свет који одликује неприхватање Воље Божје од стране Адама и Еве и у том времену и у том свету; Он благовести Царство Божије и испуњава Домострој спасења, спасења од греха и смрти и почетак новог савеза са човеком. Време, човек и служба су освештани Божјим присуством у историји, у времену у коме живе, и на тај начин исказан је сав Домострој спасења, од стварања света до Другог Христовог доласка на земљу.¹ Служба у Цркви није занемарљива и не треба да буде схваћена као нека нужност, већ је то савез човека и Бога, који се испуњава у служењу ближњима и Богу. То је онај таланат који је дат човеку да га умножава (Мт. 25).

Служење ближњима и Богу јесте задатак и савез који човек у једном временском тренутку прихвата на земљи и на тај начин прихвата Вољу Божју, коју испуњава и тако доприноси Домостроју спасења. У овом раду ће после богословског осврта на саму службу патријарха у Српској Православној Цркви у 21. веку, бити истакнута једна личност, патријарх Иринеј (Гавриловић) и биће анализиран његов рад на умножавању

¹ Епископ Јован (Пурић), *Време и вечност*, други део, Лазаревац 2021, 18-28.

таланта који му је Господ почетком 21. века наменио како би цело своје биће и цело поверено му стадо осветио и обожио. Циљ овог рада није био да хронолошки буду приказани сви, већ само најбитнији догађаји, које можемо да назовемо историјским, али биће систематично приказани, а са друге стране, биће анализирана мисионарска и пастирска делатност, са посебним освртом на богословско-омилитичке дискурсе патријарха Иринеја.

Служба патријарха у православној Цркви

Сам појам *πατριάρχης* (*patriarchēs*) значи отац породице, фамилије, а по старозаветном предању патријарх је био ауторитет, односно *pater familias* у оквиру шире породице, зато се и тај цивилизацијски период, али и социјални систем, називао патријархатом. Историјски гледано, патријарх је могао да се сматра етнархом једног – мањег или већег – народа, који има иста верска осећања, док је, са друге стране, у оквиру црквене терминологије овај појам еволуирао из Старог завета до постапостолског периода где се јасно уочава да је сам појам подразумевао црквено-јурисдикциону структуру заједнице којом патријарх предстоји, али и само саборско уређење Цркве у богословском смислу. Епископ је предстојатељ једне црквене заједнице и надгледа нижи клир, води рачуна о свештенству и верном народу, те је председавајући локалног сабора. Епископска служба се временом трансформише у митрополитанском систему² црквеног уређења која ће постати у једном историјском тренутку патријарашка и остаће као таква до данас. Дакле, сам патријарх је епископ своје црквене заједнице, надзире клир и верни народ, а затим временом почиње да представља и цео народ, све верне једне етничке заједнице, тако да не може да се посматра само као неко ко је задужен за црквена питања једног региона, као што се то сматрало у периоду ране Цркве.³

² Шести канон Првог васељенског сабора (325): Нека се чувају (држе) стари обичаји, да у Египту, у Ливији и у Пентапољу, епископ из Александрије има власт над свим епископима горњих епархија, баш као што је то обичај и за епископа у Риму. На сличан начин пак и у Антиохији, и у другим областима, нека буду сачувана преимућства цркава. Свакако нека буде знано и ово, да, ако неко без (сагласнога) знања митрополита постане епископ, велики Сабор је одредио да такав не може бити епископ. Уколико је међутим избор био у заједници и благословом свих, и по црквеном правилу, а двојица или тројица се из сопственог честољубља успротиве, нека важи глас (избор) већине. Дакле, ово може да се данас анализира из патријарашког система, који подразумева првог међу једнакима на сабору. *Васељенски сабори, одабрана документа Првог, Другог, Трећег и Четвртог васељенског сабора*, ур. и прев. Радомир Поповић, Академија СПЦ за уметности и конзервацију, Београд 2012, 108.

³ Другим каноном са Другог васељенског сабора (381) одлучено је да: Епископи не проширују своја права (односно власт) преко граница својих цркава (епархија), нити да ремете цркве, него по правилима (канонима), епископ Александрије да управља само у Египту; источни епископи да начелствују само на Истоку, чувајући преимућства Антиохијске цркве по правилима (канонима) никејским (Првог васељенског сабора из 325. године). Такође епископи азијске области да управљају само у Азији; они из Понта само у Понту, они из Тракије само у Тракији да управљају. Ако нису позвани,

Како се епископ бирао у Раној Цркви? О томе нам говори четврти канон Првог васељенског сабора (325).⁴ Какав је статус саме службе епископа у Раној Цркви? Најбоље о томе говори шести канон Другог васељенског сабора (381), који говори о оптужбама на епископа у 4. веку и искуствима из ранијег периода.⁵ Сам појам патријарх у канонима Цркве се помиње у

епископи да не прекорачују права за рукоположења, или због неких других црквених послова. При чувању горе прописаног правила о управи, јасно је да ће у свакој области управљати сабор те области, као што је одређено у Nikeји. Црква Божија која је код иноплемених народа (варвара) дужна је да буде управљана по поретку који се држи од Отаца. *Васељенски сабори, одабрана документа Првог, Другог, Трећег и Четвртог васељенског сабора*, ур. и прев. Радомир Поповић, Академија СПЦ за уметности и конзервацију, Београд 2012, 159.

⁴ Прикладно је да епископ пре свега буде постављен од свих (- епископа) у области. А ако је то отежано, или због хитне потребе, или због удаљености, од свих нека се најмање тројица сакупе на једно место, а од свих нека буде сагласност прибављена гласањем преко писама, тада нека се учини рукоположење (хиротонија). А ваљаност одлуке тога чина нека буде предочена митрополиту сваке области - епархије. *Васељенски сабори, одабрана документа Првог, Другог, Трећег и Четвртог васељенског сабора*, ур. и прев. Радомир Поповић, Академија СПЦ за уметности и конзервацију, Београд 2012, 108.

⁵ Пошто су многи желећи да помуте и изврну добар црквени поредак, непријатељски и клеветнички умишљају на православне епископе који управљају црквама, неке кривице (оптужбе), не због другог сем да окаљају углед свештеника, и да изазову пометњу у мирном народу. Зато свети Сабор епископа окупљених у Константинопољу одлучио је: недопустити тужиоцима без испитивања, нити свима дозволити да износе оптужбе на црквене управитеље, али ни све искључити. Ако неко изнесе на епископа неки свој, тојест посебан прекор да се обогатио или је пак од њега (епископа) због нечега другог праведно страдао, при таквим оптужбама не разматрати ни личност (тужиоца) ни веру (поверење) његову. Јер, треба на сваки начин даје слободна савест епископа, а онај ко се сматра оклеветаним, мора наћи задовољење, ма каквог да је поверења (вере). Ако је на епископа изнета црквена оптужба, тада треба разматрати лично тужиоца. Најпре, недозвољавати јеретицима да износе оптужбе на православне епископе у црквеним делима. Јеретицима називамо како оне који су одавно искључени из Цркве, тако и оне које смо после тога анатемисали. Сем ових и оне који се претварају да исповедају здраву веру, али који су се оделили и окупљају сабрања против наших канонских епископа. Још ако су неки из Цркве, раније због неких узрока били осуђени и избачени, или одлучени, било да су из клира, било из реда световњака, и њима да не буде дозвољено да оптужују епископа док најпре не скину своју оптужбу са себе. Слично, и од оних који су се сами подвргли оптужби, не треба примати оптужбе на епископа, или на друге клирике, док најпре не докажу своју невиност, од, на њих изнетих оптужби (кривица). Ако неки који нису ни јеретици, нити су у црквеној заједници, ни осуђени или унапред оптужени, кажу да имају нешто против епископа по црквеним питањима, таквима свети Сабор заповеда да најпре изнесу своје оптужбе пред све обласне епископе, и пред њима да доказима потврде кривице којима оптужују епископа. Ако се догоди (покаже) да епископи једне области не могу да правилно пресуде по изнетим на епископа оптужбама, тада они (тужиоци) да приступе већем сабору епископа велике области који су сазвани због овог повода. Они опет не могу изнети оптужбу пре него што писмено не изјаве да ће се потчинити истој казни, ако би по испитивању дела, се показало да су клеветници епископа кога оптужују. Ако ко презревши издане одредбе усуди се, или позове се на царски глас, или судове световних управитеља, или узнемири васељенски Сабор, и нашкоди части свих епископа области, такав да не буде примљен са тужбом као онај који наноси увреду (ружи) правила (каноне), и као онај који је нарушио

постјустијановском периоду, тачније у седмом правилу Пето-шестог сабора (692), у коме се говори о самовољи ђакона: ђакон, ако је и у достојанству, то јест, у каквој црквеној служби, нема опет да седи пре презвитера; осим случаја, кад замењујући особу свога патријарха, или митрополита, дође у други град због каквога посла, јер тада, као намеснику патријархову или митрополитову мора му бити одана част.⁶ Од тог периода служба патријарха се посматра кроз њихову службу на апостолским катедрама и у оквиру политичких прилика у Царству.

Када се говори о служби патријарха у канонском и предањском смислу, онда се мора сагледати ова служба и са богословског и са историјског становишта, јер је битна одредница феномена службе Патријарха у контексту Царства сам однос Патријарха и Цара, све до 15. века. Колико је у периоду првог хиљадугодишња еволуирала служба епископа, односно патријарха, толико је философија владања напредовала у Константинопољу. Још је више стање измењено у периоду турократије, када је Патријарх константинопољски био задужен за све православне у Османском калифату, као милет баша. Тако треба сагледавати еволуцију канонског предања на основу историјских околности у којима се патријарх налази, а посебно када услед повећања становништва и географског утемељења држава по националном начелу, од 19. века па све до данас, добија ту могућност да духовно води народ из којег је потекао.

Ако верујемо да Бог води народ који је и сам створио и говори о томе да је Он дошао у свет да испуни закон и Пророке (Мт. 5, 17), тако треба схватити и постојање националних патријаршија у 21. веку, са посебним акцентом на сталну мисију и комбиновање начела епископа у раној Цркви са историјским приликама у којима обитава једна Црква, која је сачињена од верног народа. Све бива по допуштењу Божијем, тако да верни народ и клир који возглављује вернике у православној вери и богослужењу указују на деловање Бога у историји, јер као што се мења народ, тако се мењају и околности у којима се живи и дела у овом свету који је Бог створио и свакодневно се брине о њему. Зато је Бог увек и свуда присутан, зато се свакодневно богослужи на свим светским меридијанима, свуда се узносе молитве Творцу и Спаситељу у православним богослужењима, на свим језицима се слави Бог Господ... Како у Цркви нема ни једне расе, ни једне нације, ни једног племена (то је старозаветна поставка – изабрани народ, једно племе, постаје носилац завета са Богом); тако ми у Цркви живимо по библијским, новозаветним и предањским начелима која се остварују у историјском тренутку у коме живимо. Живећи у Богочовечанском организму, телу Христовом, Цркви, људи заједничаре, живе и делају у тој

добар црквени поредак. *Васељенски сабори, одабрана документа Првог, Другог, Трећег и Четвртог васељенског сабора*, ур. и прев. Радомир Поповић, Академија СПЦ за уметности и конзервацију, Београд 2012, 160.

⁶ *Васељенски сабори, одабрана документа Петог, Шестог и Седмог васељенског сабора*, ур. и прев. Радомир Поповић, Академија СПЦ за уметности и конзервацију, Београд 2011, 210.

саборности, у том богочовечанском свејединству (у Цркви), и расту један са другим и један кроз другога у току историјског тренутка у коме заједно живе, сваки кроз све и сви кроз свакога, али у заједници са свима светима.

Ми се сви крстимо у једно тело, били Јелини, или Јевреји или незнабошци, били робови или слободњаџи, и сви постајемо једно тело, које је Црква; тако смо тело Христово, и удови међу собом (1. Кор. 12, 13, 20, 27). У Цркви нема Грка ни Јеврејина, обрезања ни необрезања, дивљака ни Скита, роба ни слободњака, него све и у свему Христос – τὰ πάντα καὶ ἐν πάντι Χριστός (Кол. 3, 11): Христос је у свима нама и јесте све у свачијој души, све у свачијем срцу, све у свачијој савести и животу и мислима и осећањима и хтењима. По Предању, Цркву, односно црквену заједницу, водио је епископ у једном граду; а затим је услед ширења хришћанства дошло до митрополитанског система који је изнедрио патријаршијски систем управљања који неопходно карактерише саборност, јер је патријарх први (епископ) међу једнаким (епископима). Управо та одлика се читава у многим члановима Устава православних Цркава, у овом случају, Српске православне Цркве, о којима ће бити речи касније.

Служба Патријарха у историји Српске Православне Цркве

Титулација првог патријарха самосталне српске Цркве Јоаникија II није сасвим сигурна. У предговору Душановог законика именује се само као преосвећени патријарх кир Јоаникије, без прецизне и потпуне титуле. Међутим, временом Јоаникије има титулу патријарх српских и поморских земаља, док у писму папе Инокентија IV које је било упућено патријарху Јоаникију из Авињона, крајем 1354, пише: Јоаникију патријарху Србије (Joanichio Patriarchae serviae). Намеће се питање, да ли је ова интерполација била производ папске идеологије, па Јоаникија папа проглашава у писму Патријархом Србије, без позивања на исправну и реалну титулу Јоаникија, која је сигурно у вези са владарском политиком самог српског цара Душана, који је територијалним ширењем српске државе и Цркве на грчке области утицао и на титулу, која је касније проширена, те се Јоаникије титулише патријархом Србљем и Грком. После уједињења обласних српских црквених јединица у једну Патријаршију, 1920. године, било је неколико званичних верзија титуле српског патријарха. Прва је била одређена етнички и територијално и гласила је Српски Патријарх Православне Цркве Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а затим и Димитрије, Божјом вољом први српски Патријарх обновљене Српске Патријаршије, Архиепископ Пећски и Карловачки и Митрополит Београдски; па затим Архиепископ Београдски, Патријарх Српски, Димитрије; и на крају, Димитрије, Први Патријарх Српски, Архиепископ Пећски и Митрополит Београдско-Карловачки. Од 1922. године до данас патријарашка титула је: Архиепископ Пећски, Митрополит београдско-карловачки и Патријарх српски. Разлика је само у терминологији пошто је временом – тачније, од 1940. године – изостављено слово с код пећски, па је у данашњој титули пећки. (сл. 1)

Одредбе Устава Српске Православне Цркве које се односе на службу Патријарха

Према Уставу Српске Православне Цркве, избор Патријарха српског се врши на заседању Светог архијерејског Сабора, проширеном и активним викарним епископима, и то најдаље у року од три месеца од дана када се патријарашки престо упразни, а бира се од активних епархијских архијереја који управљају епархијом најмање пет година. Патријарх српски се бира када је присутно најмање две трећине чланова, под председништвом најстаријег архијереја по посвећењу и то жребом између тројице кандидата изабраних тајним гласањем и апсолутном већином. Поступак за избор Патријарха уређен је посебним законом од 6 априла 1930 године.⁷ Раније је у историји, Патријарх српског бирао је тзв. Изборни сабор СПЦ којег су поред архијереја сачињавала и поједина свештена и световна лица, угледни представници народа.

Патријарх, као врховни поглавар Српске Православне Цркве, сем права која му дају канони и црквени прописи који се Предањем преносе у Цркви као и апостолско прејемство – од апостола до данашњих епископа, има још и ова записана у Уставу СПЦ из 1931. године: представља СПЦ пред осталим аутокефалним православним Црквама и осталим црквама и верским заједницама; представља СПЦ на свим црквеним, државним и народним свечаностима; одржава јединство у јерархији Српске православне Цркве; уз јединствену одлуку са Светим архијерејским Сабором поставља и хиротонише по црквеним канонима, лично или преко овлашћених архијереја, лица изабрана за епархијске и викарне епископе;⁸ освећује свето миро за целу СПЦ; даје одсуство епархијским архијерејима изван њихових епархија; носи, као нарочито црквено одличе, белу панакамилавку с крстом и панагију свих српских светитеља, даровану од стране државе првом српском патријарху обновљене Српске патријаршије, која остаје као наслеђе свих потоњих патријараха; првенствује при богослужењу, и ословљава се са „Свјатјејши“ и „Светости“; помиње се на архијерејским литургијама од архијереја у целој СПЦ; даје црквена одликовања и одличја, по уредби коју прописује Свети архијерејски Сабор; поставља декретом службенике по Уставу; управља црквама и мисијским подручјима у иностранству, где нема организоване српске православне епархије.⁹

⁷ Устав, члан 46.

⁸ Према члану 98. Устава СПЦ: епархијске и викарне архијереје бира Свети архијерејски Сабор под председништвом Патријарха; избор архијереја врши Свети архијерејски сабор кад су присутне две трећине свих епархиских архијереја; док на пример код избора архијереја, ако се не постигне једнодушност, гласа се тајно, и одлучује апсолутна већина гласова. Ако се гласови тако поделе да ниједан кандидат не добије апсолутну већину гласова, приступа се одмах ужем избору између двојице који су највише гласова добили. Који ће кандидат доћи у ужи избор од оних који су добили једнак број гласова, одлучује Патријарх, који одлучује и код ужем избора, ако се гласови подједнако поделе.

⁹ Устав, члан 49.

У Српској православној Цркви Патријарх, Свети архијерејски сабор и Свети архијерејски Синод, Велики црквени суд, Патријаршијски савет, Патријаршијски управни одбор су црквено-јерархиске и самоуправне власти, тела и органи.¹⁰ На челу СПЦ је Патријарх српски, као њен врховни поглавар.¹¹ Све црквене власти, тела и органи СПЦ имају своје печате са црквеним грбом у средини и натписом у наоколо, и то: Архиепископ пећски, Митрополит београдско-карловачки и Патријарх српски.¹² Патријарх има у својој архиепископији сва права и дужности епархиског архијереја, и њом управља уз помоћ својих викарних епископа.¹³

Између два светска рата Патријарх српски је од Државе, на име трошкова за репрезентацију, добијао 35.000 динара месечно, аутомобил и подвозна средства према Његову достојанству. Односна сума одобравана је буџетом сваке године, тако да је државни буџет независно од државне субвенције коју је Држава давала СПЦ. Патријарху по Уставу и уз помоћ Владе Краљевине Југославије, између два светска рата, припадао и стан у згради Патријаршије, коју је по Закону Држава требала да подигне, са намештајем снабдети и Цркви у власништво предати за смештај патријаршијских, синодалних и саборских канцеларија и за стан Патријархов.¹⁴

Свети архијерејски Сабор чине сви епархијски архијереји под председништвом Патријарха.¹⁵

Свети архијерејски Синод чине: Патријарх, као председник, и четири епархијска архијереја, као редовни чланови.¹⁶ Свети архијерејски Синод одлучује под председништвом Патријарха о редовном и ванредном сазиву Светог архијерејског Сабора.¹⁷

Кад је Патријарх одсутан или ма због којег узрока спречен да врши своју председничку дужност у Сабору односно Синоду, замењује га, по његову овлашћењу, најстарији по производству митрополит, члан Сабора односно Синода, а ако овога нема, најстарији по епископском посвећењу епископ члан Сабора односно Синода.¹⁸

Ако би Свети архијерејски Сабор односно Свети архијерејски Синод, због хитности и неизбежности посла, морао да донесе неки црквено-законски пропис, уредбу или начелну одлуку за Цркву у одсуству Патријарха, мора се то накнадно поднети Патријарху на увиђај и сагласност.

¹⁰ Устав, члан 9.

¹¹ Устав, члан 10.

¹² Устав, члан 45.

¹³ Устав, члан 47.

¹⁴ Устав, члан 48.

¹⁵ Устав, члан 50.

¹⁶ Устав, члан 52.

¹⁷ Устав, члан 53.

¹⁸ Устав, члан 55.

У случају несагласности, предмет се доставља на расположење и одлуку Светом архијерејском Сабору, који је – да подсетимо – под председништвом Патријарха.¹⁹

Кад се патријаршијски престо упразни, власт Патријархову врши Свети архијерејски Синод, који то објављује епархиским архијерејима и државним властима. Председничке дужности Патријархове у Светом архијерејском Сабору и Светом архијерејском Синоду врши тада најстарији по производству члан Светог архијерејског Синода, митрополит; односно најстарији по посвећењу епископ.²⁰ За време док је упражњен патријаршијски престо не могу се по правилу доносити црквено-законски прописи, уредбе и начелне одлуке, што јасно указује на важност службе Патријарха у Српској Православној Цркви.

Административна важност службе Патријарха

Поред еклисијалних и мисионарских, служба Патријарха има и административну важност. Он је председник многих патријаршијских тела и комисија, а увек је председавајући Светог Синода и Сабора. Својим ауторитетом покрива различита поља деловања и представља СПЦ у разноликим административним пословима. Патријаршијска канцеларија обавља послове Светог архијерејског Сабора и Светог архијерејског Синода, и под непосредним је надзором Патријарха.²¹ Патријарх је, као стални члан, председник Патријаршијског савета.²² Патријарх, односно његов законити заменик, сазива редовне седнице Патријаршијског управног одбора у седиште Патријарха сваке године у пролеће и у јесен, а ванредне када то он сам одлучи, или када то писмено затражи најмање половина чланова Патријаршијског управног одбора, означивши тачно предмет ради кога се тражи сазив ванредне седнице.²³

Ако је Патријарх уверен да се нека одлука било ког црквеног тела противи одредбама црквених правила, канона или постојећим прописима, или је у супротности са начелима Православне Цркве, има право да обустави извршење одлуке и нареди нову расправу. Но ако се ни овом расправом не би постигла сагласност, Патријарх упућује предмет Патријаршијском савету на коначну одлуку. Изузетно, ако је предмет хитне природе, Патријарх има право да предмет упути Светом архијерејском Сабору, који је властан, ако нађе да хитност постоји, донети по том предмету коначну одлуку.²⁴

¹⁹ Устав, члан 56.

²⁰ Устав, члан 57.

²¹ Устав, члан 61.

²² Устав, члан 77 и 80.

²³ Устав, члан 87 и 91.

²⁴ Устав, члан 92.

Сл. 2 Патријарх Герман хиротнише за епископа Иринеја (Гавриловића)

Све ове чланове из Устава СПЦ треба сматрати административним деловањем Патријарха српског у савременом добу, времену које је много другачије и са различитим приступима држави и Цркви од времена у којем је настао Устав СПЦ.

*Историјски допринос и улога
Патријарха српског Иринеја
(Гавриловића)*

Блаженопочивши Патријарх српски Иринеј (световно име Мирослав Гавриловић; Видова, код Чачка, 28. август 1930 - Београд, 20. новембар 2020) био је 45. врховни поглавар Српске православне Цркве. Основну школу је завршио у родном селу, потом гимназију у Чачку, Призренску богословију 1951. године, а затим Богословски факултет у Београду. Замонашио га је патријарх

српски Герман у манастиру Раковица, а затим га је рукоположио у чин јерођакона. У чин јеромонаха је рукоположен на празник Свете Петке 27. октобра 1959. године у Богородичиној цркви Ружици на Калемегдану. Од 1959. до 1968. године је био професор Призренске богословије. Завршио је постдипломске студије у Атини, 1962/63. Године, и одмах је постављен за управника Монашке школе у манастиру Острогу. Поново је био професор и ректор богословије у Призрену 1971-1974. године. (сл. 2)

Изабран је за викарног епископа моравичког, викара патријарха Германа на редовном Сабору архијереја СПЦ у маја 1974. године. За епископа нишког изабран је на заседању Светог архијерејског Сабора СПЦ, 1975. године, да би исте године био интронизован у трон епископа нишких и устоличен у Саборној цркви у Нишу.²⁵ Између 2003. и 2005, као и током 2009. и 2010. године је био члан Светог архијерејског синода СПЦ. Дакле, у Нишу и Епархији нишкој је провео последњу четвртину 20. века и прву деценију 21. века, тако да је са великим црквеним и животним искуством постао Патријарх српски.

После упокојења Патријарха српског Павла 15. новембра 2009. године, сазван је Изборни Сабор СПЦ на коме је 22. јануара 2010. године, Иринеј изабран за Патријарха српског. Устоличење новог патријарха је одржано 23. јануара у Саборној цркви у Београду,²⁶ да би 3. октобар 2010.

²⁵ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, Службени гласник, СПЦ, Завод за уџбенике; Београд 2011, 14-20.

²⁶ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, 21-33.

године, био устоличен у Пећкој патријаршији.²⁷ У приступној беседи коју је произнео истакао је неколико тачака свог будућег рада и то да ће се трудити да остане на Христовом путу, ка Правди и Истини, да ова почаст тражи жртву коју ће он принети, те да је његов програм – програм Цркве, а истакао је посебно да ће радити све како би српски Јерусалим, Косово и Метохија поново заблестао пуним сјајем.²⁸ У току десетогодишње патријарашке службе радио је на мисионарском, пастирском и омилитичко-богословском пољу. Трудио се да својим животом и ставом утиче на побољшање поимања српског православног идентитета у самој Србији, али и у Републици Српској и Хрватској. Његове канонске посете и беседе у разним приликама показале су прагматичан дух и бескомпромисан став по многим богословско-државним пословима.

Пастирско-мисионарско поље рада Патријарха Иринеја (Гавриловића)

Патријарх Иринеј (Гавриловић) је вредно радио на мисионарском пољу и то обилазећи епархије Српске Православне Цркве, институције образовања и културе у Србији и окружењу, примао је делегације разних културно-образовних институција, удружења и школа, учествовао је на многим скуповима и манифестацијама где је стално понављао став Српске Цркве, односно Синода и Сабора, о разним питањима и проблемима савременог српског друштва, али и светске цивилизације. (сл. 3)

Поред ревносног богослужења у српској престоници и Епархији нишкој, којом је администрирао, на почетку свог патријарховања, Иринеј је, 2010. године, угостио многе амбасадора, стране и домаће делегације и представнике јавног, културног и политичког живота у Србији и региону.²⁹ У првој години своје Патријарашке службе, посетио је и богослужио у епархијама: Рашко-призренској, Средњоевропској, Банатској, Шабачкој, Врањској, Црногорско-приморској, Шумадијској.³⁰ Да је добри пастир повереног стада Патријарх Иринеј је доказао пошто је у другој години своје патријарашке службе начелствовао литургијским сабрањима на којима су хиротонисани и уведени у архијерејски трон, епископи: крушевачки Давид, нишки Јован; тадашњи викари, а данас славонски Јован, аустријско-швајцарски Андреј. По први пут је од те године Патријарх српски имао двојицу викарних епископа у Архиепископији београдско-карловачкој, Јована и Андреја. Сви заједно су богослужили у великом броју престоничких храмова, сабирали свештенство на исповести, али и били добри домаћини у Двору Српске Патријаршије разним делегацијама, те су додељивали у име Св. Синода признања за делатну љубав према Мајци Цркви.³¹ Године 2011. Патријарх је посетио Митрополију либертвилско-чикашку, Епархију

²⁷ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, 46-57.

²⁸ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, 34-41.

²⁹ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, 112-139.

³⁰ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, 140-177.

³¹ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година друга, Службени гласник, СПЦ, Завод за уџбенике; Београд 2012, 51-138.

Сл. 3 Патријарх Иринеј са народом

жичку, милешевску, шумадијску, будимљанско-никшићку, Косово и Метохију и Републику Српску.³² Због тешке ситуације на Косову и Метохији у септембру 2011. године Патријарх је апеловао на Међународну заједницу и јавност да стане у одбрану православних верника и српске духовне баштине, а затим је позвао све Србе да посте и да три дана служе молебан за све на Косову и Метохији.³³

Патријарх српски Иринеј је са високом делегацијом, у октобру 2011. године, боравио је у првој – после избора и увођења у трон Српских Патријараха – мирној посети Патријаршији константинопољској, уједно свечаном обележавању двадесетогодишњице устоличења Патријарха Вартоломеја на трон Патријаршије.³⁴ По доласку у Фанар, Патријарх српски је званично дочекан у Саборној цркви уз звуке звона, *Славословље и многољетствија*, у присуству бројних верника и поклоника из Грчке и осталих православних земаља. Уследио је званични пријем код Патријарха Вартоломеја, у коме су осим српске делегације присуствовали Католикос и Патријарх Грузије Илија II, Архиепископ тирански, дурски и целе Албаније Анастасије и Архиепископ Г. Димитрије, првојерарх Грчке Православне

³² *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година друга*, 168-237.

³³ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година друга*, 302.

³⁴ Делегација Српске Цркве у Константинопољу сачињавали су епископи: Жички Хризостом, Бачки Иринеј, Шумадијски Јован и Ремезијански Андреј и уакон Александар Секулић.

Цркве у Америци, и бројни званичници из Грчке.³⁵ У препуној цркви Патријарх Вартоломеј се, у обраћању Патријарху српском Иринеју, посебно осврнуо на борбу српског народа и значај очувања историјске колевке Српске Православне Цркве на Косову и Метохији. *Костантинопољска Мајка Црква, имајући историјско искуство многих искушења, може и гледа благонаклоно на кћер и сестринску аутокефалну Српску Цркву због свих трагичних догађаја које је проживела у скоријој прошлости и које у појединим крајевима још увек проживљава. Сви желимо од свег срца да Господ прекрати дане искушења сестринске Цркве Српске, да се спасе свако тело у њој и да прослави Господа победом Бога над светом. Српска Црква као истински члан Католичанског Тела Христовог, увек је знала и данас зна да неправди и сили супротстави Жртву и силу Крста.* Патријарх Вартоломеј је благословио борбу и настојања свих православних Срба за благостање и добробитије Српске Православне Цркве, за буђење вере и обнављање цркава и манастира, и очување историјске колевке Косова и Метохије. Том приликом Патријарх Иринеј са делегацијом посетио је и Богословију на Халки.³⁶

Патријарх Иринеј је посетио у марту 2013. године и Епархију средњоевропску, те је том приликом уручио орден великим добротворима Српске Цркве у отаџбини и расејању, др Славољубу и др Мирјани Матовић Орден Светог Саве.³⁷ У истој години, Патријарх је учинио канонске посете епархијама: Крушевачкој, Шумадијској, Нишкој, Рашко-призренској, Зворничко-тузланској где је у Бијељини устоличио новоизабраног епископа Хризостома, Бихаћко-петровачкој где је устоличио новоизабраног Епископа Атанасија, Дабробосанској, Сремској где је учествовао у прослави јубилеја три века Карловачке митрополије, Ваљевској где се поклонио светим моштима Јустина Ћелијског и посетио радове на новој тробродној цркви Светог Јустина, Шабачкој где је посетио Соко град,³⁸ а осветљао је и богослужбени простор у Генералштабу Војске Србије.³⁹

У јулу 2013. године, Патријарх српски Иринеј је, са високом делегацијом,⁴⁰ посетио Московску Патријаршију, а том приликом и светиње Москве, Петрограда, Кијева и Минска. Патријарх московски Кирил је срдечно поздравио делегацију СПЦ на челу са Патријархом Иринејем у Административном центру Московске Патријаршије наглашавајући да се веома радује што је управо данас дошло до дугоочекиване посете, јер

³⁵ Званична Интернет страница СПЦ: http://www.spc.rs/sr/foto_visoka_delegacija_srpskepravoslavne_crkve_u_poseti_carigradskoj_patrijarshiji посећено 10.12.2021.

³⁶ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година друга*, 240-255.

³⁷ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта*, 241.

³⁸ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта*, 231-321.

³⁹ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта*, 300-302.

⁴⁰ У пратњи Патријарха налазили су се Митрополит црногорско-приморски Амфилохије, као и Епископи: бачки др Иринеј, новограчаничко-средњезападноамерички Лонгин, рашко-призренски Теодосије, затим старешина Подворја Московске патријаршије у Београду протојереј Виталиј Тарасјев, архимандрит Арсеније, протојереј-ставрофор др Радомир Поповић, протојереј-ставрофор Гојко Перовић, протођакон Радомир Перчевић и ђакон Александар Секулић.

се десила у благодатни период празновања 1025-годишњице крштења Русије,⁴¹ те се сви радују и због тога што ће се мирна посета делегације СПЦ одвијати у склопу учешћа у овим свечаностима, јер Руску и СПЦ кроз читаву историју везују посебни односи, пошто смо наследници једнога словенског духовног и културног предања, које потиче још од Светих Кирила и Методија, богослужење које вршимо разумеју и Срби и Руси, па та богослужбена традиција на посебан начин духовно и молитвено учвршћује наше народе, а посебно је истакнуто да је оснивач Српске Цркве, Свети Сава примио монашки постриг у Старом Русуку на Светој Гори, а превео је и Крмчију (Законоправило) на словенски језик; тим преводом се столећима користила Руска Православна Црква. На овој јубиларној свечаности, поводом 1025-годишњице крштења Русије у Кијев и Минск, поглавари и представници помесних Православних Цркава допутовали су специјалним возом из Москве. У возу, у посебном вагон-храму налазио се крст Светог апостола Андреја, донет из грчког града Патре у Руску Православну Цркву поводом великог јубилеја.⁴²

Светом архијерејском Литургијом, којом је началствовао Патријарх константинопољски Вартоломеј, у Нишу је испред храма Светог цара Константина и царице Јелене 6. октобра 2013. године, одржана централна свечаност обележавања Седамнаест векова Миланског едикта.⁴³ На Светој Литургији, на српском, грчком, црквенословенском и арапском језику, саслуживали су Патријарх јерусалимски г. Теофил, московски и све Русије г. Кирил и српски г. Иринеј, као и архиепископи помесних православних Цркава, архијереји Српске Православне Цркве и свештенство. Орден Светог цара Константина добили су сви присутни патријарси и поглавари Цркава предвођени васељенским патријархом Вартоломејом, и представници Владе Републике Србије. На свечаном пријему у славу 1700-годишњице Миланског едикта у граду Нишу, Патријарх московски и све Русије Кирил предао је Патријарху Иринеју озваничене копије архивске грађе Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве за период од 1920. до 1940. године, које је званичним путем Патријарх српски Иринеј 2012. године тражио од државних органа Русије. После враћања поменутих докумената, који су под мистериозним околностима однесени 1945. године у Совјетски Савез, а данас похрањени у Државном архиву Руске Федерације, Патријарх српски Иринеј је изразио искрену захвалност што је враћен овако вредан архивски материјал, који је драгоцен за историју Српске Православне Цркве у периоду између два светска рата.⁴⁴ Том јубиларном приликом је саборно освештан Храм Васкрсења Христовог

⁴¹ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта, Службени гласник, ПУО; Београд 2015, 15-129.

⁴² Званична Интернет страница СПЦ: http://spc.rs/sr/njegova_svetost_patrijarh_srpski_g_irinej_u_poseti_ruskoj_pravoslavnoj_crkvi_aktivnosti посећено 10.12.2021.

⁴³ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта, 150-229.

⁴⁴ Званична Интернет страница СПЦ: http://spc.rs/sr/centralna_proslava_1700godishnjice_milanskog_edikta_nish, посећено 11.12.2021.

у Подгорици, а увече је уприличена и Свечана академија.⁴⁵ Поводом истог јубилеја одржана је и свечана академија и у Народном позоришту у Београду 8. октобра 2013. године.⁴⁶

Јубилеј стогодишњице од почетка Првог светског рата прослављен је широм српских земаља, а Патријарх Иринеј је учествовао у најсвечанијим догађајима којим је овај јубилеј прослављен: свештање споменика у част српских и руских војника који су дали своје животе на бранику Београда; и у Епархији шумедијској – стогодишњица Колубарске битке.⁴⁷ У мају 2014. године, свесрдно је материјално помагао и молитвено заступао српски род у незапамћеним поплавама у Србији и Републици Српској, односно најугроженијем народу у Епархијама ваљевској и зворничко-тузланској.⁴⁸ Крајем маја и почетком јуна Патријарх је боравио у Тирани, где је учествовао у свештању Храма Васкрсења Христовог, у коме се чувају мошти Светог Јована Владимира.⁴⁹ У јуну исте године Патријарх је началствовао Светом Литургијом у манастиру Ћелије, приликом јубилеја 120 година од рођења и 35 од престављења у Господу Преподобног Јустина Ћелијског. Исте године, 13. јула, устоличио је у трон Митрополита загребачко-љубљанских, дотадашњег викарног епископа Порфирија, затим и Епископа аустријско-швајцарског Андреја у Бечу, те је крајем јула, хиротнисан Епископ средњоевропски Сергије, а у августу је устоличен Епископ жички Јустин, те је хиротонисан викарни Епископ топлички Арсеније; док је у септембру устоличен Епископ славонски Јован.⁵⁰

У октобру 2014. године, Патријарх московски и све Русије Кирил био је гост Патријарху Иринеју у посети Српској Православној Цркви, а том приликом Патријарх Кирил је добио високо признање – почасни доктор Београдског Универзитета, на предлог Православног богословског факултета.⁵¹

Године 2015, Патријарх Иринеј је посетио Епархију канадску, Пребиловце, Епархију далматинску, где је 19. августа учествовао на Сведалматинском сабору у манастиру Крки;⁵² Епархију западноамеричку где је учествовао у причислењу сабору Светих (канонизацији) – Севастијана (Дабовића), Санфранциског и Џексонског.⁵³ Патријарх Иринеј је 14. децембра 2015. године учествовао у прослави јубилеја 120

⁴⁵ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта, 203-226.

⁴⁶ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година четврта, 227-229.

⁴⁷ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година пета, Службени гласник, ПУО; Београд 2017, 34-65.

⁴⁸ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година пета, 70-115.

⁴⁹ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година пета, 253-258.

⁵⁰ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година пета, 277-343.

⁵¹ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година пета, 373-382.

⁵² Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година шеста, 167.

⁵³ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година шеста, 178.

година од оснивања Друштва за подизање Храма Светог Саве на Врачару, а десет дана касније, и у свечаности оснивања Хиландарског лекарског друштва.⁵⁴

У Епархији канадској је током три посете током 2015. и 2016. године деловао очински и мисионарски, прво као администратор ове епархије, а затим и када је изабран нови епископ, и као првојерарх СПЦ.⁵⁵ Током прве посете Патријарх Иринеј је посетио многе црквено-школске општине на територији Канаде, од Милтона, Торонта, Нијагаре, Монтреала, до Ванкувера.⁵⁶ У току друге посете, у септембру 2015. године, Патријарх је учинио много на пастирско-административном плану и успео да помогне да се стање у овој епархији подигне на одговарајући ниво.⁵⁷ Током треће посете Епархији у фебруару 2016. године, Патријарх је у двонедељној посети наставио са архипастирским радом са српским православним верницима у Канади и припремио је материјал за годишњу Епархијску Скупштину у манастиру Преображења Господњег у Милтону. Патријарх се. Тада се патријарашком беседом⁵⁸ обратио свештенству и делегатима 34. годишње Скупштине Епархије канадске, а после одржане Скупштине донета је Резолуција,⁵⁹ у којој је исказана оданост пуноћи и јединству Мајке Цркве, *по Божијем промислу и руководством наследника патријараха српских – Иринеја*, а у свих 12 тачака показана је брига за служење православном народу у Канади, чак и са освртом на ново државно руководство. У току треће посете Патријарх је боравио у Гвелфу, Ватерлуу, Торонту, Кичинеру, Отави, Витбију, Милтону, Калгарију и Оквилу.⁶⁰ У септембру 2016. године, Патријарх Иринеј сведочи о административно-еклисијалним променама у Епархији канадској, после саборског избора новог епископа канадског Митрофана (Кодића). Патријарх Иринеј је, том приликом, у Канади одржао неколико састанака са архијерејским замеником, архијерејским намесницима, члановима Епархијског управног одбора, Епархијског Савета, као и представницама *Кола српских сестара*. У суботу, 17. септембра 2016. године, Патријарх Иринеј је служио Свету архијерејску Литургију у храму Светог Димитрија у Виндзору, поводом 50-годишњице оснивања Црквено-школске општине виндзорске, да би сутрадан, у недељу, 18. септембра 2016. године, Патријарх српски Иринеј у трон Епископа канадских увео досадашњег Епископа источноамеричког г. Митрофана. Током свих посета Патријарх је беседио о православној вери, о очувању српском идентитета и језика на просторима Канаде, и бринуо се о решењу проблема у самој Епархији и црквено-школским општинама.

Патријарх Иринеј је у марту 2016. године боравио у канонској посети Епархији аустралијској и том приликом посетио многе парохије у неколико

⁵⁴ Његова *Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година шеста*, 368-371, 375.

⁵⁵ *Патријарх Иринеј у Канади 2015-2016*, ур. Божић Дамјан, Торонто – Београд 2016.

⁵⁶ *Патријарх Иринеј у Канади 2015-2016*, 12-165.

⁵⁷ *Патријарх Иринеј у Канади 2015-2016*, 184.

⁵⁸ *Патријарх Иринеј у Канади 2015-2016*, 198-202.

⁵⁹ *Патријарх Иринеј у Канади 2015-2016*, 202.

⁶⁰ *Патријарх Иринеј у Канади 2015-2016*, 186-296.

намесништава, а и Српску школу и Грчки колеџ.⁶¹ У мају исте године је началствовао свечаним богослужбеним чином, свештањем обновљеног здања Призренске богословије.⁶² У октобру 2016. посетио је Лондон где је у Катедрали Светог Павла одржао беседу, те посетио бирмингемску Лазарицу и сусрео се са Архиепископом кентербериским Јустином, а затим и са Патријархом московским и све Русије Кирилом који је био у пастирској посети Великој Британији.⁶³ У новембру 2016. Патријарх Иринеј је посетио Архиепископију кипарску и Митрополију Констанцију – Фамагусту приликом десетогодишњице на трону Кипарске Цркве и имендана Архиепископа Хризостома.⁶⁴ Затим је Патријарх боравио у Москви и учествовао у свечаним богослужењима и догађајима поводом 70. рођендана предстојатеља Руске Православне Цркве – Патријарх Кирила.⁶⁵ У јулу и августу 2016. године наречени су и хиротонисани епископи: Диоклијски – Кирило, Аустралијско-новозеландски – Силуан.⁶⁶

Патријарх српски Иринеј у јуну 2019. године учинио је званичну (мирну) посету Патријарху антиохијском и свега Истока г. Јовану и Антиохијској Патријаршији, боравећи у Сирији и Либану. Том приликом Патријарх је, заједно са делегацијом,⁶⁷ посетио велике светиње ове Патријаршије и Богословски факултет у Баламанду. На крају ове врло значајне посете објављено је заједничко саопштење, у коме је, између осталог, наглашено да је неопходно поправити животне околности у којима живе хришћани у Патријаршији антиохијској, те се апелује на Међународну заједницу да нађе решење за тероризам; а затим и да обе Цркве истичу значај сарадње унутар Православља и позивају на учвршћивање и активирање дијалога међу свим аутокефалним православним Црквама, јер је то једини начин за излазак из криза. *Поред тога, оне потврђују да се морају поштовати историјске и географске границе између помесних Цркава и сматрају да је јединство православног света драгоценост наслеђе које нам је завештао сам Господ Исус Христос, и оно ће остати сачувано и јасно, шта год да донесу будуће кризе. Обе Цркве такође истичу своју веру у доброту човека у нашим земљама, као и у његово верско и цивилизацијско наслеђе које му остаје као идентитет и отворена припадност, што се не може фрагментирати у вртлозима савременог света проистеклим из духа независности и индивидуализма, као ни трендовима раскола и коришћења религије на пољу политике. Уз то, две Цркве потврђују и да припадност Цркви нити укида нити се у*

⁶¹ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, Службени гласник, ПУО; Београд 2018, 36-81.

⁶² Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 157-159.

⁶³ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 218-228.

⁶⁴ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 236-243.

⁶⁵ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 244-253.

⁶⁶ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 182-189.

⁶⁷ У делегацији СПЦ уз Патријарха Иринеј били су и Митрополит црногорско-приморски Амфилохије, Епископ шумадијски Јован, архимандрит Дамаскин (Грабеж), протојереј-ставрофор Божо Бакајлић, протођакон Дамјан Божић, ђакон Владимир Руменић.

*исто време поистовећује са националном припадношћу која поштује специфичности земаља, већ припадност Цркви управо поставља темељ припадности нацији и држави, градећи у човеку културу грађанства и саживота са другим, уз потпуно поштовање његових посебности.*⁶⁸

Државно-верска делегација Србије 2013. године боравила је у вишедневној посети Индонезији. Пријатељски односи Индонезије и Србије датирају из периода када је СФРЈ била важан фактор у савезу несврстаних, половином 20. века, када су успостављени дипломатски односи Београда и Џакарте. Том приликом је председник Индонезије Сусилу Бамбанг Јудојону изјавио Патријарху да тежи очувању целовитости Србије и непризнавање самопроглашене и агресивне независности тзв. Косова. Ова државно-верска делегација Србије била је позитиван пример, због прихватања искуства Индонезије на пољу међуверских односа. Патријарх Иринеј је нагласио историјско пријатељство две земље и додао да нам је свима велика част што односе са Индонезијом сада можемо да негујемо и учвршћујемо. Нагласио је и да су односи између традиционалних цркава и верских заједница у Србији пријатељски и да међуверска сарадња даје плодноне резултате, као и да га радује што види како многољудна Индонезија одржава добре међуетничке и међуверске односе у свом друштву. Треба рећи да је овај други билатерални међуверски дијалог Србије и Индонезије био сусрет свих великих религија света, те да су размењена искуства о међуверском суживоту и складу у двама земљама. Вечерње богослужење служено је у православној цркви Светог Томе, а у препуном храму служби су присуствовали православни Индонезани и представници српске дијаспоре.

Мисија Патријарха читава се и бригом за црквену заједницу православних Каталонаца у Барселони, али и целом шпанско-португалском полуострву, под омофором Патријарха српског. То је показатељ да Српска Црква учествује у мисији према јеванђељском усклику *Идите и криштавајте све људе...* јер Господ није рекао идите и крштавајте само оне који су у вашој јурисдикцији, иако су апостоли поделили географски простор на коме су проповедали и мисионарили, богословствовали и чинили чуда.

Деловање Патријарха Иринеја (Гавриловића) кроз однос са сестринским Православним Црквама и другим верским заједницама

Патријарх Иринеј (Гавриловић) је као председавајући Светог Синода СПЦ одржавао везе са многим Црквама и верским заједницама, а посебно је свакодневно пастирски деловао у Београду и свим епархијама СПЦ, посећивао је просветне заводе, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, Академију СПЦ за уметности и конзервацију, те

⁶⁸ Званична Интернет страница СПЦ: http://www.spc.rs/sr/zajednichko_saopshenje_za_medije_srpskepravoslavne_crkve_antiohijskepravoslavne_crkve_svega_istok, посећено 11.12.2021.

богословије, учествовао је на многим скуповима и манифестацијама где је са свештеницима разговарао и поучавао их о ставу Српске Цркве, односно Синода и Сабора, о савременом српском друштву и темама из света.

Патријарх српски Иринеј боравио је у октобру 2014. године на Светој Гори. Била је ово прва посета српског Патријарха Светој Гори после пуних 35 година, пошто је његов претходник на трону српских Патријараха, Герман Атос посетио 1978. године. Том приликом, српски Првојерарх је поред Свете лавре Хиландара посетио и Кареју. Његова Светост је благословио труд монаха и њихових многобројних помагача, углавном Срба, али и Грка, констатујући да младо хиландарско братство, које броји око педесет монаха, вредно ради на обнови и одржању манастирског поседа и духовно се развија, заузимајући међу светогорским братствима оно место које му по свему припада, враћајући макар део од старог сјаја и угледа немањихког доба. После две године, Патријарх је поново походио Атос и том приликом поред Хиландара посетио је и свештену лавру Ватопед и богослужио на месту које су Свети Сава и Симеон, Свети кнез Лазар усрдно помагали, те је истакао да је наша обавеза да долазимо у ходочашће Ватопеду, зато што је Свети Сава ту научио да једино кроз светост можемо да изградимо цркву и државу. *Ми као народ смо наследници и ученици Светог Саве, а он је био калуђер и духовно чедо овог манастира. Наша историја, наша култура и наш народ били би много сиромашнији без Светог Саве, првог српског Архиепископа и без разумевања да у свакодневном животу треба да верујемо у бога и свој народ.*⁶⁹ Била је то историјска посета Патријарха Иринеја Хиландару јер је он био први српски пројерарх који је на дан манастирске славе у Хиландару началствовао Светом Литургијом.⁷⁰ Патријарх српски Иринеј је, после посете Солуну где је учествовао у дводневној прослави стогодишњице Солунског фронта, стигао 1. октобра 2018. на Свету Гору. Патријарх је прво посетио Кареју, административно седиште Свете Горе. Његову Светост је свечано дочекао Протоепископ архимандрит Стефан Хиландарац заједно са представницима Свештене општине. Патријарх Иринеј је истакао да су Срби, иако из породице словенских народа, посебно везани за грчки народ, што је осведочено кроз векове. Уз те топле речи изразио је наду да ће грчки народ помоћи Србима да превазиђу проблеме са којима се суочавају у својој историјској колевци, на Косову и Метохији. Патријарх српски Иринеј је на крају замолио за благослов светогорских отаца и заблагодарио на молитвама за целокупни српски народ, православни свет и васељену. Сутрадан је Патријарх началствовао Светом Литургијом у Хиландару, а саслуживао је архимандрит Методије, хиландарски игуман.⁷¹

У јануару 2016. године, Патријарх Иринеј је учествовао у сабрању поглавара Православних помесних Цркава у женевском предграђу

⁶⁹ Манастир Хиландар: <https://www.hilandar.org/patrijarh-srpski-irinej-u-poseti-svetoj-gori/> и <https://www.hilandar.org/patrijarh-irinej-u-manastiru-vatopedu-na-svetoj-gori/> посећено 16.11.2021.

⁷⁰ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 254-256.

⁷¹ Манастир Хиландар: <https://www.hilandar.org/patrijarh-srpski-irinej-u-hilandaru/> посећено 16.11.2021.

Шамбезију.⁷² Најважнији догађај у време патријаршке службе Иринеја (Гавриловића) који је био везан за односе са другим православним Црквама сигурно је био Критски сабор 2016. године.⁷³ Важан је допринос који је изложен у Саборским предлозима Српске Православне цркве - Писмо Цариграду (939/2015) и свим помесним Православним Црквама.⁷⁴ Патријарх Иринеј је са члановима Синода био на становишту, заједно са јерарсима Антиохијске, Руске, Грузијске, и Бугарске Цркве да се одржавање сабора одложи,⁷⁵ пастирски и одговорно је реаговано и пре и у току саборских седница на Криту. На проблеме са којим се сусрела организација овог сабора указују и писма која је – пре одржавања сабора – упутио Патријарх Иринеј: *Порука Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве поводом сазивања Светог и Великог Сабора на Криту, о празнику Свете Тројице*, од 17. до 27. јуна 2016. године – Свети Архијерејски Сабор Српске Православне Цркве Бр. 62/зап.164, 25. мај 2016. године; и *Синодско писмо Српске Православне Цркве Његовој Светости Васељенском Патријарху г. г. Вартоломеју*, чији је текст достављен и свим Предстојатељима Православних Цркава и њиховим Свештеним Синодима – Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве Бр. 793, 6. јун 2016. Дакле, Српска Црква и Патријарх Иринеј, као потписник оба документа, нагласили су прво разлоге и затим и закључак како доживљавају Сабор на Криту: као разлоге, између осталих, апострофирани су *неопозива одлука Антиохијске и Бугарске Патријаришије да се уздрже од учешћа на Сабору; и одсуство воље код наше Мајке Цркве Константинопољске да бар један од предлога наше Цркве (као што је дискусија о аутокефалности, о праву архијереја да гласају на Сабору, о третирању сабора деветог и четрнаестог века као већ васељенских у свести и пракси Православне Цркве, и неки други, можда од мањег значаја) буде уврштен у тематiku и дневни ред Сабора*, тако да је заучено: *приморани смо са жалостићу — али уједно и са пуним осећањем своје пастирске и, уопште, црквене одговорности— да обавестимо Вашу драгу и уважену Светост и Ваш Свети и Свештени Синод да, будући да све ово јесте овако, наша Црква осећа тежићу да учествује на сазваном Светом и Великом Сабору и предлаже његово одлагање на неко време, с*

⁷² Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 85-86.

⁷³ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 169-175.

⁷⁴ *Свеправославни Сабор – Богословски допринос Српске Православне Цркве*, Светигора, Београд 2016, 195-198. О служби патријарха и служењу у Цркви веома добро је истакао Епископ бачки Иринеј у *Прослову* овог зборника: *Можда овај наш Свети и Велики Сабор може и њима и свима — па и нама самима — бити корисно сведочење јединства Цркве и показатељ неопходне равнотеже између првенства и саборности, првенства схваћеног као жртва и као служење јединству Цркве, и саборно-благодарног прихватања тога првенства од стране других Цркава. Можда ћемо бити у стању да покажемо шта је богочовечанска, светодуховска и светотројична равнотежа у бићу и животу Цркве, исправни модел јединства за којим се и данас међу Црквама трага иако је уствари дат Цркви већ од апостолских времена и постојао све до великог раскола Истока и Запада после првог миленијума, а Православна Црква га верно чува и данас.*

⁷⁵ Архијерејски Сабор Руске Православне Цркве, 2-3. фебруар 2016. (Одлука т. 6).

тим што би се наше скоро, уз помоћ Божју, сабрање на Криту сматрало за предсаборско међуправославно саветовање у циљу допунске припреме Сабора и побољшања његових текстова, или, највише, као почетна фаза читавог саборског процеса, који треба довршити у продужетку, у следећој фази, након што буду уклоњене несугласице и буду постигнуте и једномислије и консензус Црква. На тај начин, уз помоћ Божју, плод Сабора ће бити сведочење непорочне вере наше, одговор о нади која је у нама и порука спасења у Христу, упућена свима, и онима који су нам близу и онима који су далеко од нас, а нипошто, не дај Боже, ницање нових непожељних и штеточинских раскола и парасинагога под изговором лажно наречене ревности и тобожњег очувања Православља.⁷⁶ И поред проблема, Патријарх је био на Криту и указао на значај предлога СПЦ; а важност службе патријарха у Православној Цркви огледала се и у документима која су потписали учесници овог Сабора, а међу њима и Патријарх Иринеј, и то: Окружна посланица,⁷⁷ Мисија Православне Цркве у савременом свету,⁷⁸ Православна дијаспора⁷⁹ (са Правилником о раду Епископских сабрања у православној дијаспори), Аутономија у Православној Цркви и начин њеног проглашавања,⁸⁰ Важност поста и његово држање данас,⁸¹ Света Тајна брака и брачне сметње,⁸² те и у Поруци Сабора православног народа и сваком човеку добре воље.⁸³

У марту 2016. године, Патријарх Иринеј је примио ЊКВ Чарлса, Принца од Велса⁸⁴ и том приликом разговарао о тренутном стању у СПЦ и манастиру Хиландару.

Патријарх Иринеј био је администратор у краћим временским периодима, због упокојења јерараха који су били на челу ових црквених јединица или нередовног стања: Митрополије загребачко-љубљанске, Епархије нишке, Епархије канадске, Епархије итд.

Патријарх српски г. Иринеј у својству администратора Епархије канадске учинио је три канонске посете о којима је већ било речи. Патријарх се обратио верном српском народу пригодним беседама током којих је говорио о свештеничком и пастирском раду у Канади, али и о важности чувања српске културе и језика.

У петак 11. септембра 2015. на Академији светог Владимира у Њујорку уручен је почасни докторат, *honoris causa*, из богословских наука

⁷⁶ Синодско писмо Српске Православне Цркве Његовој Светости Васељенском Патријарху Вартоломеју, Свети Архиепископски Синод СПЦ, Бр. 793, 6. јун 2016.

⁷⁷ Свети Велики Сабор, Учешће и сведочење Српске Православне Цркве, друго, допуњено и исправљено издање, Светигора – Севастијан Прес, Цетиње, Београд, Алхамбра 2017, 51-79.

⁷⁸ Свети Велики Сабор, Учешће и сведочење Српске Православне Цркве, 81-99.

⁷⁹ Свети Велики Сабор, Учешће и сведочење Српске Православне Цркве, 101-111.

⁸⁰ Свети Велики Сабор, Учешће и сведочење Српске Православне Цркве, 113-117.

⁸¹ Свети Велики Сабор, Учешће и сведочење Српске Православне Цркве, 127-133.

⁸² Свеправославни Сабор – Богословски допринос Српске Православне Цркве, 9-81.

⁸³ Свети Велики Сабор, Учешће и сведочење Српске Православне Цркве, 147-155.

⁸⁴ Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 285.

Патријарху српском Иринеју, који је том приликом одржао предавање на тему *Богословље као нада за будућност Цркве*. Патријарх се помолио у капели Света Три Јерарха, а затим му је у амфитеатру *Митрополит Филип* свечано уручен почасни докторат, док је у наставку приређен округли сто.⁸⁵

Патријарх Иринеј је у више наврата био домаћин руским државним делегацијама у посети Србији. Приликом једнодневне посете Београду 23. марта 2011. године, председник Руске Федерације Владимир Путин се састао са патријархом Иринејем, који му је уручио Орден Светог Саве првог степена, раније додељен од Светог архијерејског Синода СПЦ. Пет година пре уручења, на предлог блаженопочившег Патријарха Павла, Свети Синод доделио је Владимиру Путину највише одликовање СПЦ за његову делатну љубав према СПЦ и српском народу, нарочито показану у храбром и истрајном залагању за заштиту верног народа, црква и манастира на Косову и Метохији, као и на очувању целовитости државе Србије.⁸⁶ У Храму Светог Саве у Београду је 20. октобра 2017. године био домаћин министру одбране Руске Федерације генералу Сергеју Шојгуу. Министар Шојгу је тада симболично уградио једну коцкицу мозаика у Храм. Председник Русије, Владимир Путин посетио је 17. јануара 2019. године, Храм Светог Саве на Врачару, где му је добродошлицу пожелео Патријарх српски Иринеј. Том приликом патријарх Иринеј и председници Путин и Вучић угиснули су на композицију *Нерукотвореног Образа Христовог* по три камена у бојама тробојки српске и руске заставе и на тај начин потврдили изузетну сарадњу двеју држава – Србије и Русије.⁸⁷ Дана 18. јуна 2020. године, патријарх се у патријаршијском двору у Београду састао са министром иностраних послова Руске Федерације Сергејем Лавровом.

Као једно од кључних питања у односима са Римокатоличком црквом, постављала се могућност да папа посети Србију. Патријарх Иринеј је заступао став да предуслов било какве акције треба да буде разумевања Ватикана за противљење СПЦ у процесу канонизације надбискупа Алојзија Степинца, који је током Другог светског рата подржавао Независну Државу Хрватску. У сарадњи са папом Франциском, формирана је Мешовита комисија која је заједнички приступила проучавању историјских извора о улози Степинца. Папа је 2019. године изјавио да се о овом питању посаветовао са српским патријархом и да не види чему канонизација уколико није могуће јасно утврдити истину, чиме је ово питање практично затворено на одређено време.

Патријарх Иринеј је 2012. године на Кеју жртва рације служио помен жртвама Новосадске рације из јануара 1942. године, када су мађарски окупатори под лед Дунава бацили неколико хиљада српских, јеврејских, ромских и других цивила. На обележавањима овог злочина,

⁸⁵ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година шеста*, 195.

⁸⁶ Званична Интернет страница СПЦ: http://spsc.rs/sr/foto_orden_svetog_save_premijeru_putinu посећено 14.12.2021.

⁸⁷ Званична Интернет страница СПЦ: http://www.spsc.rs/sr/predsednik_rusije_g_vladimir_putin_zavrshio_je_svoju_posetu_republici_srbiji_obilaskom_spomenhrama_s, посећено 14.12.2021.

били су присутни Исак Асиел, врховни рабин Јеврејске заједнице у Србији и Ефраим Зуроф, директор Центра *Симон Визентал* из Јерусалима. Тада је Патријарх изразио задовољство што се заједно са представницима јеврејске заједнице налази на великом страшишту и губилишту и православних и Јевреја, те да су њихове жртве исте пред Господом и Творцем. У београдској синагоги Сукат Шалом је заједно са рабином Асиелом упалио свеће на менори поводом јеврејског празника Ханука. Одржавао је врло блиске и личне контакте са представницима Исламске заједнице Србије, а поводом упокојења дугогодишњег муфтије београдског и реис-ул-улеме Исламске заједнице Србије Хамдије Јусуфспахића, патријарх Иринеј је рекао да је Исламска заједница Србије изгубила великог и мудрог човека, али је утеха наслеђе које ће наставити истим путем, а то је пут мира и међуверског разумевања.

Богословско-омилитичко деловање Патријарха Иринеја

У време патријарашке службе, Иринеј је председавао заседањима Сабора СПЦ на којима су новопросијавши светитељи унети у Диптих светих СПЦ, Канонизација аве Јустина Телијског и Симеона Дајбабског, 2. маја 2010. године, у Храму светог Саве пред великим бројем верника, представила је велику победу Православља и Светосавља.⁸⁸ Први и најважнији разлог за путовање у САД јесте био свечани чин прибројавања лику (Сабору) светих двојице новопросијавших равноапостолних мисионара српског порекла, односно канонизацију: епископа Мардарија (Ускоковића) и архимандрита Севастијана (Дабовића).

Патријарх Иринеј (Гавриловић) је богословски делао на мисионарско-пастирском пољу, уз неизоставне омилије које је проузносио у свим приликама, на богослужењима, на многим скуповима и манифестацијама. Пошто се за ове прилике припремао, његове беседе имају јасну форму и сличног су стила и језика. Форма је условљена темом, те је у богослужбеном смислу Патријарх Иринеј почињао са изводом из Јеванђеља или је говорио о празнику који се тог дана прослављао, а затим се надовезивао на историјски или савремени тренутка, да би на крају закључио своје излагање на богословски утемељен начин са ефектима који су били усредсређени на актуелна дешавања. Тако је Патријарх богословски анализирао и објашњавао савремени проблем и наводио вернике на размишљање о својим поступцима, али не пуко моралистички, већ засновано на јеванђељским примерима из живота Господа Исуса Христа.

Веома важна карактеристика патријарашког деловања јесте богословско учење и поучавање верног народа, у оквиру предавања и разних беседа. Епархија нишка је, 2013. године у оквиру библиотеке *Константинов пут*, објавила зборник проповеди Патријарха српског Иринеја које је произнео у периоду од 1975. до 2010. године, односно у периоду док је Иринеј седео на трону епископа нишких. Зборник његових

⁸⁸ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година прва, 92-95.*

Сл. 4
Патријарх
Иринеј
у Нишу.
2013.
година

проповеди носи наслов *Покајте се и верујте у Јеванђеље*. У предговору ове књиге тадашњи Епископ нишки Јован истиче да су архипастирске проповеди претходника на нишком архијерејском трону, а сада Патријарха Иринеја, богогласно сведочанство о неуморном “проповедању Речи” Божје, о упорном “настојању у време и у невреме” на спасењу људском, о таквом трезвеноумном “кару” и очинском “запрећивању” у циљу исправљања заблуделих, о таквом човекољубивом “тешењу, са сваком стрпљивошћу и поуком” у духовном руковођењу душа жедних живе воде Бога Живога. Овај зборник је тематских подељен у шест целина: *Светлост Христова просветљује све* (проповеди на Господње празнике); *Пресвета Богородице, спаси нас!* (проповеди на Богородичине празнике); *Диван Бог у Светима Својим* (проповеди на светитељске празнике); *Покајте се и верујте у Јеванђеље!* (проповеди на јеванђељске теме); *За Крст часни и Слободу златну* (проповеди на празнике српских Светитеља); *Ви који се у Христа крстите, у Христа се обукосте* (предавања на теме пастирског богословља).

Треба одмах рећи да проповеди објављене у зборнику чине само део сачуваних проповеди некадашњег Епископа нишког Иринеја. Проповеди су, за објављивање у овом зборнику, изабране из обимне текстуалне грађе, коју је аутор оставио за собом у архиви Епархије нишке, које су уредништву биле на располагању, те може да се закључи да се аутор, са великом пажњом, припремао за сваку литургијску беседу. Концепте беседа записивао је својеручно, сачувао их је, а онда их, током година, допуњавао новим идејама, замењујући поједине речи или изразе прикладнијим или јаснијим синтагмама. Концепт беседе је Патријарху Иринеју служио као подсетник, на основу кога је, током саме литургијске проповеди, развијао беседу надахнут Духом Светим. Захваљујући троиподеценијском личном труду и марљивости, у епархијској архиви у Нишу је остао огroman

материјал, који тек треба да буде научно истражен и проучен, класификован и архивиран на одговарајући начин, у складу са архивско-библиотечким стандардима. (сл. 4)

Ове беседе су словесни плод ауторовог вишедеценијског архипастирског “трезовања у свему” ради јединства и напретка Цркве, “злопаћења” ради очувања и напретка богоповерене му пастве, “вршења дела јеванђелиста и испуњавања служења” – проповедања Христа Распетог и Васкрселога свакоме и свима. За ауторов беседничко-педагошки поступак карактеристично је и то да је библијске и богословске теме увек прожимао примерима из свакодневног живота, да би садржину проповеди што више приближио верницима, а њих - спасоносној и животворној истини Речи Божије.

Од почетка свог епископског служења, попут свих истинских светосавских епископа СПЦ, никада није одвајао програм Светога Јеванђеља и јеванђелски идеал од учешћа Цркве у конкретном крсноваскрсном историјском животу народа српског, како је и обећао у поменутој беседи на устоличењу: *У свим страдањима и народним трагедијама Црква је увек била уз народ и са њим, и у добру и у злу, делила његову судбину. У страдањима народним, Црква је патила као и њен народ, и подгревала и јачала веру и наду у победу добра над злом, правде над неправдом. Останите и сада уз Цркву као уз тврди град, као уз светионик који обасјава вашу прошлост и осветљава ваш пут у будућност. Црква Православна је наш народ увела у ред историјских и културних народа, и надахнула Га да створи дела непролазне вредности културног стваралаштва. Без Цркве нема духовног и моралног живота, а без тога се ни човек не би могао назвати истинским човеком.*

Два идеала - идеал јеванђелски, новозаветни, остварен у непребројним Светитељима Божијим, обоженим људима Божијим, и - идеал светосавски, остварен у Светом Сави Српском, равноапостолном и васељенском, живом човеку Бога Живога, уствари тај двоједни и јединствени идеал богољубивог човекољубља и човекољубивог богољубља, хришћанског православног родољубља и отачаствољубља, хришћанске љубави према свим људима и народима, према свецелој твари Божијој, одредио је благословени оквир свих видова архијерејског служења Епископа Иринеја. А та се књига исписује већ вековима саборним и непрекинутим цркви-создавањем трудом хришћанских покољења од времена ранохришћанских Мученика наисуских и, потом, Св. цара Константина Великог, првог хришћанског цара, родом из Наисуса (данашњег Ниша), преко средњовековних тиховатеља нишкога краја и Новомученика за Крст часни и Слободу златну у временима турскога ропства, све до данас. Тим путем светоконстантиновским – путем ношења свога крста у хођењу за Христом (Лк. 9, 23), путем Крста као знака свепобеде Христове над светом (Јн. 16,33), путем преображења света и историје силом Крста Христовог који побеђује, ходили су, кроз векове, Епископи нишки и, заједно са њима, свештеници, ђакони, монаси и верници богоспасаване Епархије нишке. У

својим беседама то је увек истицао Патријарх Иринеј, јер је према његовом богословском умозрењу мучеништво било и остало предуслов за улазак у Царство Небеско.

Плетући се око богослужбеног круга празника црквене године и библијских тема, беседе Патријарха Иринеја су увек у литургијској функцији, тако да оставља велики залог за будућност пошто истиче да је главни педагошки циљ црквене, тј. литургијске, проповеди изграђивање Цркве као живе и делатне литургијске, историјско-есхатолошке заједнице.

Проповеди Патријарха Иринеја су истина које се тичу саме тајне Цркве и саборности, као и тајне спасења у Цркви. С друге стране, оне откривају правог светосавског епископа, Патријарха, строгог а брижног архијереја, који - на *мојсијевски начин* - воли свој народ, али га, истовремено, и очински правично опомиње, укорева и, када је то потребно, изобличи ради исправљања и враћања на пут Христов. Врло је занимљиво истаћи и да се – кроз проповеди – препознаје да је аутор био у сталном додиру са народом и да га добро познаје, да је осећао дух свога народа, да је био осетљив за муку и невољу народну, да је састрадавао са својом паством, да је имао велику љубав према епархијанима и велику жалост због оних који скрећу са пута Христовог и опадају од Цркве; он је улазио у менталитет и душу народну да би исти тај народ привео саборном уму Цркве, уздигао га на висине Јеванђеља и црквенога етоса; он је народне мудрости оплемењивао и продубљивао Божанском премудрошћу црквенога ума.

Храм Светог Саве

Патријарх Иринеј је од 2010. године, свакодневно исказивао велику ревност за радове на завршетку и унутрашњем уређењу Спомен Храма Светог Саве на Врачару. Он је Храм Светог Саве видео као чудо архитектуре и грађевинарства и будући духовни и културни центар Београда. Патријарх је истицао да је Храм на Врачару понос читавог хришћанског света. Увек је наглашавао захвалност Руској Цркви и Руској Федерацији које су имале велике заслуге за довршетак радова и унутрашње украшавање Храма. Поводом 120 година од оснивања Друштва за подизање храма Светог Саве на Врачару, у понедељак 14. децембра 2015. године у Палати Србија у Београду одржана свечана Скупштина овог Друштва, на којој је говорио Патријарх Иринеј. Радови на украшавању куполе Храма Светог Саве почели су крајем августа 2016. године, а очекује се да буду завршени до краја следеће године, а Уговор о донацији потписан је у Председништву Србије, у присуству Патријарха Иринеја, између Друштва за подизање Храма Светог Саве на Врачару, Газпромнефта и организације Московски међународни фонд за пружање помоћи UNESCO.89 У Храму Светог Саве радови на постављању мозаика су завршени у јесен 2020. године; мозаик се простире на површини од око 15.000 квадратних метара, по чему је

⁸⁹ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 315.*

Храм јединствен у православном свету, како је Патријарх Иринеј увек истицао. На крају, његов завет био је да буде сахрањен у крипти Спомен Храма Светог Саве на Врачару.

Патријарх Иринеј о Косову и Метохији

Патријарх Иринеј је имао личне и еклицсијалне везе са Косовом и Метохијом. Током читавог службовања у Цркви, Иринеј је истицао мученички народ у косовско-метохијским областима и њихов заветни циљ да остану на својим огњиштима и сачувају све те српске православне храмове и манастире. Према речима, Патријарха Иринеја једини државни споразум који Српска Православна Црква прихвата је онај у којем су Косово и Метохија саставни део Србије. То је апсолутно став СПЦ који се никада неће променити. Патријарх је наглашавао да ако СПЦ било ко позове и пружи шансу, да ће се СПЦ у оквиру својих ингеренција придружити разговорима о Косову и Метохији. Патријарх је, као и сви у СПЦ, увек подржавао идеју нормализације односа између Албанаца и Срба, па је увек посећивао ове просторе током патријарашке службе, чак је путовао и у Албанију.

Деловање на пољу културе и очувања српске духовне баштине

Патријарх Иринеј је установио веома добру сарадњу са многим институцијама културе српског народа, а посебно се издвајају пројекти потписивања протокола о сарадњи Народне библиотеке Србије и СПЦ, који подразумева стручну обраду личне библиотеке блаженопочившег Патријарха Павла у манастиру Раковици и организовање изложбе на ту тему, затим укључивање целокупног Фонда Патријаршијске библиотеке у електронску базу Националног књишког фонда, формирање Библиотеке Матице српске-друштва чланова у Црној Гори, обнова Библиотеке владичанског двора у Мостару и многи други. Патријарх Иринеј је потписао и Протокол о сарадњи између Архива СПЦ и Музеја жртва геноцида.⁹⁰

Патријарх Иринеј је сарађивао и са Заводима за заштиту споменика културе Републике Србије, града Београда и осталим институцијама за заштиту духовне баштине. Отворио је 12. октобра 2020. године, у порти Вазнесењске цркве, изложбу у организацији Завода за заштиту споменика културе града Београда, *Молитвена изворишта – српска православна црквена архитектура на територији Београда - очуваност и трајање*. Том приликом је подсетио да је Црква дала велики допринос културом и духовном развоју српског народа и истакао да ће Црква бити не само културно-историјски споменик, него оно што је била у нашој историји – духовни покретач моралног и духовног живота, онога што чини лепоту и смисао човековог живљења.

⁹⁰ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма, 291.*

У доба Иринејевог патријарховања, на Божић 2015. године, започео је са радом експериментални програм на Телевизији *Храм*,⁹¹ а пре тог медија већ је функционисао Радио Архиепископије београдско-карловачке *Слово Љубве*. Он је својим ауторитетом помагао рад ових црквених медија, а умногоме је значајан био Протокол о сарадњи са САНУ, потписан 2014. године. Треба подсетити и да је Иринеј током деценије своје патријарашке службе својим присуством на конференцијама, изложбама и концертима, али и својим благословом, подржавао рад САНУ. Посебно треба истаћи да је Патријарх Иринеј, у пратњи Епископа Јоаникија и Арсенија, присуствовао свечаном отварању 23. Међународног конгреса византолога у Београду, а сутрадан је угостио групу византолога у Двору српске Патријаршије.⁹²

Награде и одликовања Патријарха Иринеја

Као првојерарх СПЦ, Иринеј је био више пута награђиван и одликован за личне и заслуге читаве Српске Цркве. Председник Републике Српске, Милорад Додик одликовао је Патријарха Иринеја *Орденом Републике Српске на ленти*, 2011. године. Са патријарашким благословом Католикоса целе Грузије Илије II, наследник престола Грузије и поглавар најстарије православне краљевске династије на свету, ЊКВ Принц Давит Багратион-Мухарански Батонишвили од Грузије, уручио је Патријарху српском Иринеју највише одликовање ове династије – Краљевски орден Орла Грузије, 15. децембра 2011.⁹³ Патријарх Иринеј је добитник је *Повеље Удружења књижевника Србије*, која му је уручена 25. јануара 2012. године. Престолонаследник Александар Карађорђевић је 13. децембра 2013. године, на дан славе Краљевског дома Карађорђевића, одликовао Патријарха Иринеја, *Краљевским орденом Карађорђевог звезде на великом крсту* – за заслуге учињене према Краљевском дому, за народно и опште добро. *Орден Светог владике Николаја Епархије шабачке* добио је 2016. године. Дана 11. септембра 2015. годину уручен је Патријарху Иринеју почасни докторат Академије Светог Владимира у Њујорку. У цркви Божје Премудрости у Строволосу, 13. новембра 2016. године, после Свете архијерејске Литургије, коју су служили Архиепископ кипарски Хризостом и Патријарх српски Иринеј, који је био у посети Кипру, уручено је Патријарху Иринеју највише одликовање Цркве Кипра – орден оснивача и заштитника ове Цркве Св. Варнаве. Тако су предстојатељи ових двеју сестринских православних Цркава потврдили столетне верске и националне везе између Кипра и Србије.⁹⁴ Награду Међународног фонда јединства

⁹¹ *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година шеста*, Службени гласник, ПУО; Београд 2018, 35-43.

⁹² *Његова Светост Патријарх српски Г. Иринеј: година седма*, 309-312.

⁹³ Званична Интернет страница Српске Православне Цркве: http://www.spc.rs/sr/patrijarhu_irineju_urucheno_najvishe_odlikovanje_gruzijske_kraljevske_porodice посећено 10.12.2021.

⁹⁴ Званична Интернет страница Српске Православне Цркве: http://www.spc.rs/sr/fotogalerija_patrijarh_srpski_irinej_na_kipru, посећено 11.12.2021.

православних народа у Москви добио је 23. маја 2018. године. Патријарх Српске Православне Цркве, Иринеј одлуком Светог архијерејског Синода СПЦ, одликован је Орденом Светог Саве првог степена, 2018. године на дан прославе јубилеја 800-тогодишњице аутокефалности СПЦ. Патријарх је био и почасни грађанин Земуна.

У јануару 2020. године свечано је прославио шездесет година монашког, четрдесет и пет година епископског и десет година патријаршког стажа. Том приликом је представљен филм о њему. На корона вирус је тестиран позитивно 4. новембра 2020. године. Преминуо је 20. новембра 2020. године у Војномедицинском центру на Карабурми, услед погоршања здравственог стања.

Закључак

Истраживање о служби Патријарха у 21. веку врло је важно због историјских околности које су се промениле толико да умногоме мењају свет и досадашњи ниво комуникације и разумевања човека. Прво је требало усагласити каноне Православне Цркве који су кроз векове на васељенским саборима формирали улогу и функцију првојерарха једне црквене области и чланове Устава Српске Православне Цркве, који се односе на службу Патријарха на територијама где живе православни Срби, да би други део истраживања био усмерен ка историјском доприносу блаженопочившег Патријарха српског Иринеја (Гавриловића) у 21. веку. Укратко су наведене све дужности и црквено-јерархијске ингеренције Патријарха у СПЦ, а затим је анализиран рад и служба Патријарха Иринеја на мисионарском, пастирском и омилијичко-богословском пољу током периода његовог патријарховања (2010-2020). У овом историјском прегледу није било битно да се спомену сви, већ само најважнији догађаји у којима је Патријарх Иринеј показао ревност, веру и мудрост, као истински првојерарх Православне Цркве у годинама све веће секуларизације друштва и савременог човека. Хронолошки и систематично је описана активност Патријарха српског у 21. веку, само са најважнијим историјским дешавањима и јубиларним догађајима, не претендујући да ово истраживање буде свеобухватна хронологија или летопис патријарашког рада. Закључак који се намеће из овог истраживања јесте да служба Патријарха у 21. веку зависи од историјских околности али Патријарх, као врховни јерарх Српске Православне Цркве, сем права која му дају канони са васељенских сабора и црквени прописи који се Предањем преносе у Цркви, има још и права записана у Уставу СПЦ из 1931. године, па тако представља СПЦ пред осталим аутокефалним православним Црквама и осталим црквама и верским заједницама што је Патријарх Иринеј часно и ревностно радио; као и што је и представљао СПЦ на свим црквеним, државним и народним свечаностима; те је одржавао јединство у јерархији СПЦ, као председавајући Светим Синодом у одлучивању о најважнијим питањима у СПЦ, али и у тренутку када је био администратор у неким епархијама, где је завладало нередовно стање (управљао је црквама и мисијским подручјима

у иностранству); као и да је – уз јединствену одлуку и сагласност са епископима у Светом архијерејском Сабору – постављао и хиротонисао по црквеним канонима, лично или преко овлашћених архијереја, изабране за епархијске и викарне епископе, као што су то били Митрополит загребачко-љубљански Порфирије, Епископ крушевачки Давид, Епископ нишки Јован, Епископ славонски Јован, Епископ аустријско-швајцарски Андреј, Епископ нишки Арсеније, Епископ буеносајрески и јужноцентралноамерички Кирило, Епископ аустралијско-новозеландски Силуан, Епископ далматински Никодим, Епископ ремезијански Стефан;⁹⁵ учествовао у великим догађајима за СПЦ и васцелу Цркву Христову, као што су јубилеји Константинопољске, Антиохијске, Руске, Кипарске Цркве; давао је црквена одликовања и одличја, по уредби коју прописује Свети архијерејски Сабор, а не он сам.

deacon Ivica Čairović

(University in Belgrade, The Orthodox Theological Faculty)

THE SERVICE OF THE PATRIARCH IN SERBIAN ORTHODOX CHURCH IN 21ST CENTURY – HISTORICAL CONTRIBUTION OF THE SERBIAN PATRIARCH IRINEJ (GAVRILOVIĆ)

Research on the service of the Patriarch in the 21st century is very important because of the historical circumstances that have changed the world and the current level of communication and understanding of man. First, the *canons* of the Orthodox Church, which over the centuries formed the role and function of the hierarch of a local Church area and *The Constitution of the Serbian Orthodox Church*, which refer to the service of the Patriarch in the territories where Orthodox Serbs live, had to be harmonized with historical context. Second, emphasize of the historical contribution of the Serbian Patriarch Irinej (Gavrilović) in the 21st century. All duties and church-hierarchical competencies of the Patriarch in the Serbian Orthodox Church are briefly listed, and then the work and service of Patriarch Irinej in the missionary, pastoral and homilistic-theological field during the period of his patriarchate (2010-2020) are analyzed. In this historical review, it was not important to mention all, but only the most important events in which Patriarch Irinej showed zeal, faith and wisdom, as the true first hierarch of the Orthodox Church in the years of increasing secularization of society and modern man. The activity of the Serbian Patriarch in the 21st century is described chronologically and systematically, with only the most important historical events and jubilee events, without pretending that this research will be a comprehensive chronology or annals of patriarchal work. The conclusion that emerges from this research is that the service of the Patriarch in the 21st century depends on all historical circumstances in which God is present.

⁹⁵ Према члану 98. Устава Српске православне Цркве: епархијске и викарне архијереје бира Свети архијерејски Сабор под председништвом Патријарха; избор архијереја врши Свети архијерејски сабор кад су присутне две трећине свих епархиских архијереја; док на пример код избора архијереја, ако се не постигне једнодушност, гласа се тајно, и одлучује апсолутна већина гласова. Ако се гласови тако поделе да ниједан кандидат не добије апсолутну већину гласова, приступа се одмах ужем избору између двојице који су највише гласова добили. Који ће кандидат доћи у ужи избор од оних који су добили једнак број гласова, одлучује Патријарх, који одлучује и код ужем избора, ако се гласови подједнако поделе.